

Л. В. Джаббарова

викладач психології кафедри психології, педагогіки та менеджменту
 КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
 Харківської обласної ради
 здобувач кафедри прикладної психології
 Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті запропоновано удосконалення поняття психологічного благополуччя студентів. Розроблено структуру психологічного благополуччя студентської молоді, що має такі компоненти: гносеологічний, мотиваційний, афективний, ціннісний, конативний. Виділено критерії сформованості психологічного благополуччя студентів, до яких належать такі: психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, цінність благополуччя, успішна діяльність. Запропоновано процедуру експериментального вивчення рівнів розвитку компонентів психологічного благополуччя студентів. Наведено та проаналізовано результати емпіричного дослідження компонентів психологічного благополуччя в студентській молоді. Виявлено достатній рівень сформованості психологічного благополуччя студентів і його окремих компонентів.

Ключові слова: психологічне благополуччя, студентська молодь, психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, цінність благополуччя, успішна діяльність.

Постановка проблеми. Психологічне благополуччя особистості має важливе значення, оскільки є інтегральним показником багатьох факторів та узагальнюючим свідченням задоволеності життям. Студентський вік визначається як складний, схильний до протиріч, що відрізняється наявністю кризових проявів період, який потребує мобілізації всіх ресурсів.

Мета дослідження – визначити рівень розвитку психологічного благополуччя студентів та його складових.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження показують, що низка психологічних характеристик, які визначають психологічне благополуччя або виступають як його основні параметри, у багатьох студентів мають низький рівень розвитку [3, с. 14]. Це, у свою чергу, ускладнює позитивне функціонування особистості й може бути перешкодою для вирішення задач професійної підготовки. Питаннями юнацького віку переймалися Г. Абрамова, Л. Долинська, В. Клочко, В. Колюцький, І. Кон, Г. Костюк, І. Кулагіна, В. Мухіна, З. Огороднійчук, Ф. Раїс, Х. Ремшмідт, О. Скрипченко, О. Хухлаєва. Ключові новоутворення цього віку, на думку Б. Ананьєва, зумовлюють психологічне благополуччя особистості, впливаючи на структуру, рівні сформованості, визначаючи ступінь його реалізації та здійснення [1]. Враховуючи підходи дослідників щодо характерних ознак, позиції щодо структури психологічного благополуччя особистості, беручи до уваги особливі риси студентства, маємо можливість визначити, що психологічне благополуччя сту-

дентської молоді – це інтегральна сукупність психологічних властивостей студентів, обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесі навчально-професійної діяльності. Зазначена сукупність – універсальний механізм у процесі дослідження та формування психологічного благополуччя студентів, тому вимагає чіткого структурування. Отже структура психологічного благополуччя студентів є інтегральним утворенням, яке містить взаємопов'язані між собою компоненти, що діють одночасно, визначають змістову та функціональну сутність досліджуваного явища. Структуру психологічного благополуччя студентської молоді складають такі компоненти:

1) гносеологічний (комплекс знань про сутність і специфічні риси психологічного благополуччя);

2) мотиваційний (система мотивів, яка впливає на спрямованість життєдіяльності особистості);

3) афективний (сукупність емоційних ставлень до себе та середовища);

4) ціннісний (система цінностей, усвідомлень щодо себе, життя, професії);

5) конативний (комплекс умінь, здатностей, які дозволяють успішно реалізовувати власну діяльність та почувати себе комфортно).

Основні завдання дослідження:

- розробити поняття психологічного благополуччя студентської молоді.

- визначити структуру психологічного благополуччя студентської молоді.

- визначити критерії сформованості психологічного благополуччя студентів.

- дослідити особливості розвитку психологічного благополуччя студентської молоді та її складових, а саме: гносеологічного, мотиваційного, афективного ціннісного, конативного компонентів.

Методики дослідження представлені в таблиці 2.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Отримані результати вказують на те, що проблема психологічного благополуччя є важливою та актуальною для студентів. Практично всі студенти чітко розуміють зміст та сутність психологічного благополуччя, причини його наявності або відсутності, спроможні оцінити наявність психологічного благополуччя у власному житті.

Дані результатів показують, що половина досліджуваних розуміються на специфічних особливостях майбутньої професійної діяльності, знають вимоги до фахівців визначеної галузі. Проте інша половина студентів не достатньо добре усвідомлюють особливості майбутньої

професії, не чітко уявляють перспективи особистісного та професійного зростання в майбутній фаховій діяльності. Загалом можна констатувати, що рівень психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «психологічна грамотність» сформований достатньо, оскільки майбутні фахівці розуміються на сутності психологічного благополуччя та уявляють специфіку майбутньої професійної діяльності.

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «мотивація благополуччя» визначався на основі аналізу рівня сформованості його показників, а саме: прагнення досягти життєвої мети; бажання домогтися успіхів у майбутній професії (див. табл. 4).

Представлені результати показують, що проблема в досягненні життєвої мети в студентів існує, оскільки більшість респондентів недостатньо добре розуміють свою мету в житті, не чітко формулюють життєву спрямованість, не до

Таблиця 2

Дослідження критерію «психологічна грамотність»		
1	Розуміння сутності психологічного благополуччя	Методика «Уявлення студентів про психологічне благополуччя та його ретроспективна самооцінка» Л. Козьміна
2	Знання специфіки майбутньої професії	Методика «Професійна готовність» (Професійне самовизначення Л. Боженко)
Дослідження критерію «мотивація благополуччя»		
3	Прагнення досягти життєвої мети	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко) (шкала цілі)
4	Бажання досягти успіхів у майбутній професії	Методика «Мотивація до успіху» А. Панфілова
Дослідження критерію «переживання благополуччя»		
5	Ставлення до себе	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко) (шкала ставлення до себе)
6	Ставлення до освітнього середовища	Тест-опитувальник задоволеності навчальною діяльністю Л. Міщенко
Дослідження критерію «цінність благополуччя»		
7	Усвідомлення значущості професійної самоактуалізації	Тест «Піраміда потреб А. Маслоу»
8	Усвідомлення сенсу життя	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко) (шкала сенс життя)
Дослідження критерію «успішна діяльність»		
9	Наявність самостійності	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко) (шкала автономія)
10	Здатність до саморозвитку	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко) (саморозвиток)
11	Спроможність керувати оточенням	Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкової, Т. Фесенко)
Дослідження структурних компонентів психологічного благополуччя студентів		
12	Порівняльний аналіз рівнів сформованості структурних компонентів психологічного благополуччя студентів	Методика визначення середньоарифметичного значення математичної обробки матеріалів досліджень

Таблиця 3

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «психологічна грамотність»

Складові психологічного благополуччя за критерієм «психологічна грамотність»	Рівень сформованості (кількість досліджуваних у %)		
	Високий	Середній	Низький
Розуміння сутності психологічного благополуччя	77,1	22,5	0,4
Знання специфіки майбутньої професії	48,8	46,4	4,8

кінця усвідомлюють наміри та цілі на все життя. Лише незначна частина досліджуваних спроможні чітко визначити життєву спрямованість та життєві цілі.

Отримані результати демонструють, що практично в усіх студентів бажання домогтися успіхів у майбутній професії з'являється час від часу, залежить від ситуації. Деякі студенти не пов'язують своє життя з обраною професією, тому не прагнуть досягти успіхів у майбутній професійній діяльності. Загалом результати дослідження психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «мотивація благополуччя» засвідчили недостатній рівень сформованості мотивації до реалізації життєвих цілей, які пов'язані з майбутньою професією.

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «переживання благополуччя» визначався на основі аналізу рівня сформованості його показників: ставлення до себе; ставлення до освітнього середовища (див. табл. 5).

Отримані результати вказують на те, що рівень ставлення до себе сформований недостатньо, оскільки більшість студентів не завжди приймають себе такими, які вони є, іноді проявляють незадоволеність собою, часто заперечують свої позитивні риси. Лише незначна частина студентів мають достатній рівень ставлення до себе, задоволені собою та своїми рисами.

Аналіз рівня сформованості ставлення студентів до освітнього середовища демонструє достатній рівень сформованості лише в поло-

вини досліджуваних, оскільки саме для цієї половини студентів освітнє середовище є простором не лише професійного розвитку, але й особистісного, де вони можуть проявити себе, свої здібності, відіграти певну соціальну роль у студентському колективі, який надихає на нові творчі досягнення. Проте інша половина студентів недостатньо позитивно ставляться до освітнього середовища. Можливо це пов'язано з їхньою орієнтацією на реалізацію своїх компетентностей в іншій галузі діяльності. І тому навчально-професійні завдання визначеного освітнього середовища не відповідають їхнім очікуванням та потребам.

Загалом можна констатувати, що рівень психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «переживання благополуччя» сформований недостатньо, оскільки майбутні фахівці критично ставляться до себе та освітнього середовища, у якому навчаються.

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «цінність благополуччя» визначався на основі аналізу рівня сформованості його показників: усвідомлення значущості професійної самоактуалізації; усвідомлення сенсу життя (див. табл. 6).

Представлені результати показують, що більшість студентів відчують, усвідомлюють потребу в самореалізації, самовираженні, прагнуть удосконалитися. Хоча третина студентів недостатньо усвідомлена в тому, що готова займатися обраною справою самовіддано, розвивати себе у визначеній галузі.

Таблиця 4

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «мотивація благополуччя»

Складові психологічного благополуччя за критерієм «мотивація благополуччя»	Рівень сформованості (кількість досліджуваних у %)		
	Високий	Середній	Низький
Прагнення досягти життєвої мети	17,2	80,0	2,8
Бажання домогтися успіхів у майбутній професії	5,2	85,6	9,2

Таблиця 5

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «переживання благополуччя»

Складові психологічного благополуччя за критерієм «переживання благополуччя»	Рівень сформованості (кількість досліджуваних у %)		
	Високий	Середній	Низький
Ставлення до себе	9,6	85,2	5,2
Ставлення до освітнього середовища	57,2	42,8	0

Таблиця 6

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «цінність благополуччя»

Складові психологічного благополуччя за критерієм «цінність благополуччя»	Рівень сформованості (кількість досліджуваних у %)		
	Високий	Середній	Низький
Усвідомлення значущості професійної самоактуалізації	64,0	36,0	0
Усвідомлення сенсу життя	35,2	64,4	0,4

Отримані результати демонструють, що не всі студенти готові до самовдосконалення, розвитку себе у визначеній галузі, тому й не до кінця визначилися із сенсом власного життя, знаходяться в постійному пошуку життєвих перспектив. Хоча значна частина студентів чітко усвідомлюють свої життєві цілі, пов'язані з майбутньою професією. Загалом, результати дослідження психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «цінність благополуччя» засвідчили недостатній рівень сформованості усвідомлення значущості професійної самоактуалізації, що ґрунтується на визначеності сенсу життя та усвідомлення його.

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «успішна діяльність» визначався на основі аналізу рівня сформованості його показників, а саме: наявності самостійності; здатності до саморозвитку; спроможності управляти оточенням (див. табл. 7).

Отримані результати вказують на те, що рівень самостійності в студентів сформований недостатньо, оскільки більшість майбутніх фахівців залежать від своїх батьків, не завжди спроможні протистояти вимогам значущих для них людей, незалежність можуть проявляти ситуативно, намагаються вирішувати самостійно лише завдання, що виникають в освітньому середовищі.

Представлені результати показують, що більшість студентів спроможні ситуативно контролювати діяльність інших, проте не завжди можуть створити умови для досягнення власних цілей, реалізації потреб. Хоча п'ята частина студентів спроможна управляти оточенням, проявляти лідерські якості, задовольняти власні потреби за будь-яких умов. Загалом можна констату-

вати, що рівень психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «успішна діяльність» сформований недостатньо, оскільки майбутні фахівці багато в чому залежать від батьків та ситуації, частково здатні до саморозвитку, не мають достатнього досвіду для управління оточенням.

Дані результатів показують достатній рівень сформованості здатності до саморозвитку лише в третини досліджуваних, оскільки саме ці студенти готові до реалізації свого потенціалу, відкриті до нового досвіду, здатні змінюватися та прилаштовувати до нових умов досягнення знань. Проте більша частина не має розвинених вольових якостей, які допомогли б побороти невпевненість, скутість у собі.

Аналіз рівня сформованості показників психологічного благополуччя студентів дозволив з'ясувати рівень сформованості його складових за визначеними критеріями (табл. 8).

Порівнюючи рівні сформованості складових психологічного благополуччя студентів за критеріями, можна констатувати, що в студентів більше сформований компонент за критерієм «психологічна грамотність» (високий рівень сформованості цього критерію мають 83,2 % респондентів). Решта складових за критеріями: «мотивація благополуччя» (20 %), «успішна діяльність» (18,8 %), сформовані недостатньо. Загалом дослідження виявило достатній рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за визначеними критеріями.

Ґрунтуючись на отриманих даних, усіх досліджуваних студентів було розподілено на три групи відповідно до рівня сформованості психологічного благополуччя (табл. 9).

Таблиця 7

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критерієм «успішна діяльність»

Складові психологічного благополуччя за критерієм «успішна діяльність»	Рівень сформованості (кількість досліджуваних у %)		
	Високий	Середній	Низький
Наявність самостійності	16,0	79,6	4,4
Здатність до саморозвитку	26,0	68,0	6,0
Спроможність управляти оточенням	19,2	74,8	6,0

Таблиця 8

Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентської молоді за критеріями

Критерії психологічного благополуччя студентів	Рівень сформованості складових психологічного благополуччя студентів (кількість досліджуваних, у %)		
	Високий	Середній	Низький
Психологічна грамотність	83,2	16,4	0,4
Мотивація благополуччя	20,0	70,4	9,6
Переживання благополуччя	58,0	40,0	2,0
Цінність благополуччя	78,0	22,0	0
Успішна діяльність	18,8	76,8	4,4

Таблиця 9

Рівень сформованості психологічного благополуччя студентів

Рівні сформованості	Кількість досліджуваних (у %)
Низький рівень	1,6
Середній рівень	49,6
Високий рівень	48,8

Згідно з особливостями становлення психологічного благополуччя студентів було визначено рівні його сформованості, а саме: високий, прибутковий студентам, які обізнані в різних явищах психіки, прагнуть досягти життєвої мети, успіхів у майбутній професії, відчують позитивне ставлення до себе, освітнього середовища, усвідомлюють сенс свого життя, проявляють самостійність, здатність до саморозвитку, спроможні управляти оточенням; середній, властивий студентам, які частково психологічно грамотні, за сприяння інших прагнуть досягти життєвої мети, частково усвідомлюють сенс свого життя, іноді проявляють самостійність, за допомогою інших управляють оточенням; низький, характерний студентам, які психологічно не грамотні, не прагнуть досягти життєвої мети, домогтися успіхів у майбутніх професії, відчують негативне ставлення до себе, не усвідомлюють сенсу свого життя, не проявляють самостійність, не спроможні управляти оточенням.

Висновки.

1) Психологічне благополуччя студентської молоді – це інтегральна сукупність психологічних властивостей студентів, обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесі навчально-професійної діяльності.

2) Структуру психологічного благополуччя студентів складають такі компоненти: гносеологічний, мотиваційний, афективний, ціннісний, конативний.

3) Критеріями сформованості психологічного благополуччя студентів виступають такі: психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, цінність благополуччя, успішна діяльність.

4) За результатами емпіричного дослідження констатовано достатній рівень сформованості психологічного благополуччя студентів і його окремих компонентів. Встановлено, що майже половина студентів мають високий рівень сформованості психологічного благополуччя, половина респондентів – середній рівень і незначна частина опитаних – низький рівень.

Література:

1. Ананьев Б. Психология и проблемы человекознания / Под ред. А. Бодалева. Москва, Воронеж: Институт практической психологии, НПО «МОДЭК», 1996.
2. Идобаева О. К построению модели исследования психологического благополучия личности: психолого-развитийный и психолого-педагогический аспекты. Вестник ТГУ. 2011. № 351. С. 128-133
3. Козьмина Л. Динамика психологического благополучия личности студентов-психологов: дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.01; Ярославль, 2014. 174 с
4. Маслоу А. Мотивация и личность: перевод с англ. А. Татлыбаевой. Санкт-Петербург: Евразия, 1999. 478 с.

Джаббарова Л. В. Исследование структуры психологического благополучия студенческой молодежи

В статье предложено усовершенствование понятия психологического благополучия студентов. Разработана структура психологического благополучия студенческой молодежи, которое имеет следующие компоненты: гносеологический, мотивационный, аффективный, ценностный, конативный. Выделены критерии сформированности психологического благополучия студентов: психологическая грамотность, мотивация благополучия, переживания благополучия, ценность благополучия, успешная деятельность.

Предложена процедура экспериментального изучения уровней развития компонентов психологического благополучия студентов. Приведены и проанализированы результаты эмпирического исследования компонентов психологического благополучия у студенческой молодежи. Обнаружен достаточный уровень сформированности психологического благополучия студентов и его отдельных компонентов.

Ключевые слова: психологическое благополучие, студенты, психологическая грамотность, мотивация благополучия, переживания благополучия, ценность благополучия, успешная деятельность.

Dzhabbarova L. V. Investigation of the structure of psychological well-being of students

The article proposes improvement of the concept of psychological well-being of students. The structure of psychological well-being of student youth is developed, which has the following components: epistemological, motivational, affective, value, and condom. The criteria for the formation of psychological well-being of students are determined: psychological literacy, motivation of well-being, well-being, welfare value, successful activity. The procedure of experimental studying of levels of development of components of psychological well-being of students is offered. The results of empirical research of components of psychological well-being in students' students are presented and analyzed. A sufficient level of psychological well-being of students and their individual components is revealed.

Key words: *psychological well-being, student youth, psychological literacy, motivation of well-being, well-being, welfare value, successful activity/*